

še poroča, da so 3. t. m. Francozi napadli Nemce pri Hau-u in Saussaye-ju in so jih po 5 ur trajajoči bitvi celo pobili. Nemci so zgubili kakor sami pravijo, 300 mrtvih in ranjenih. Francozi so vzeli Tlod in so se tamo utrdili.

Belfort so Nemci tudi obdali. Belfort je samo vtrdjen tabor, v katerem se nabaja 20—50,000 mož.

10. t. m. je francoski general Aurelles de Paladine po dvednevni bitvi vzel spet Orleans in je Nemce, posebno Bavarce pod generalom von der Tann, popolnoma pobil, in to je največja zmaga katero so v letošnjem boju Francozi zoper Nemce imeli. Nemci so zgubili više 3000 mrtvih in ranjenih, in više 1000 so jih Francozi vjeli. Vzeli so tudi Nemcem 2 kanona in više 20 popolnoma popreženih vozov polnih municije in živeža. Bitva se je začela 9. t. m. pri Kulmiers-u, Francozi so bili zelo navdušeni, čeravno je zelo deževalo. — Nemci pravijo, da vendar francoska zmaga ni tako velika, ker niso Nemcev še dalje nasledovali; bodo pač imeli tudi svoje vzroke. Zdaj se je generalu Tann-u poslalo mnogo vojakov. Loirska francoska armada še tedaj vendar ni tako uničena kakor so pisali nemški časniki. Armada generala Tann-a se bode povečala na 70,000 mož.

Iz Berolina se piše, da se Pariz ne bode bombardiral, ker je Bismark zvedel od Thiers-a, da je Pariz še samo za mesec dni s živežem oskrbljen, in da se bode potem tako moral podati. V enem mesecu pa se lahko mnogo premeni.

Gospodarske stvari.

Pojasnila

postave gledé povzdige reje goveje živine.

K §. 16 d.

O trževanju z govejo živino in kar imamo od nje.

Velike imenitosti za živinorejo in za dohodek, ki ga imamo od nje, je tudi kupčija z živino, — stvar, ki je danes še slabo vrejena. Naši doseganji živinski semnji ne ustrezajo pravičnim tirjatvam. Kupec nima nikakoršnega zagotovila, in zaradi tega kupujejo plemno živino prav redkokrat po takih semujih, na ktere gonijo večidel le pitovno živino za mesarja, s katero zatrosijo čisto okužne bolezni.

Da se zljajša nakup in prodaja plemne živine, naj bi se osnovali poleg navadnih živinskih sejmov, še posebni sejmi za plemno živino, na ktere bi se smele goniti le samo plemne živali.

Da je pa kupec na vse strani zagotavljeu, je treba potnih pisem (posov) za živino.

Potna pisma za živino.

Potna pisma za živino so pri vrejenej kupčiji s živino neobhodno potrebna, in jih je treba imeti ne le, kadar so kužne bolezni se prikazale, ampak tudi vselej pri prodaji kakove živali.

Popotno pismo kupcu pové, od koga je žival kupil in razsoja tudi v pripirnih rečeh pri zagotovitlu. Popotno pismo obvaruje tudi živinorejce, da se tako lahko ne utepe kaka okužna (nalezljiva) bolezen.

Tako pismo tudi ovira, da se živina tako lahko ne ukrade, kajti nobenega živinčeta ne smejo brez takega pisma pripeljati na sejem, in se ne sme brez njega prodati.

Taka pisma so srenji tudi gotov dohodek, ker se plačuje za vsako kakih 10 kraje. v srenjsko in oziroma v okrajno blagajnico.

Za onega, ki taka pisma napravlja, nima ta posel nikakoršnih težav. Ravnati mora vselej vestno in značajno; več nego slabo bi bilo iz postrežljivosti neresnico potrditi.

Oni, ki popotna pisma za živali napravlja, naj si bode že srenjski predstojnik ali prvomestnik ogledovalne komisije, pozna itak osebno gospodarja, ki kako žival prodá in vé tudi kako živino redi, — iz popisa, kterege iz dotičnih zapiskov (tabel) povzame. Po deželah, kjer imajo navado taka popotna pisma napravljeni, je dospela živinoreja do vrhunca; trževanje s živino je v takih deželah velike imenitosti, kajti kupec smé vselej prodajalcu zaupati, kar pri nas ni, da bi se smelo trditi.

Dohodki za spisovanje popotnih pisem za živino so tako zdatni, da je mogoče z njimi posebnega živinskega

zdravnika čisto plačevati in vrhu tega še precej ostane za živinske premije, živinske zavarovalnice in druge potrebe.

Ker se dozda morajo ta pisma postavno zastoj napravljati in se dajejo živinorejcem tudi le zaradi živinskih kug, naj bi gospodarji skrbeli, da se jim po postavni poti sploh dovoli, da se taka pisma napravlja ter za ta posel plačuje nekoliko kraje. —

K §. 18.

O narečenju izprašanega živinskega zdravnika.

Da bi za sposobnega živinskega zdravnika deželni odbor skrbel, bode težko dovršiti, ker ne bode dobili toliko izvrstnih živinskih zdravnikov, kolikor bi jih trebalo.

Na avstrijskem imamo samo eno živinozdravniško šolo in sicer na Dunaju, kjer pa zdravijo skoro samo konje in pse, ter se na zdravljenje goved, ovec in prešičev premalo gleda. —

Da dobijo gospodarji pripravnih živinskih zdravnikov, bi bilo dobro, ako bi se osnovala posebna živinozdravilska učilnica za Štajarsko tam, kjer bi jej bilo mesto najbolj ugodno. Z samo živinozdravilsko učilnico pa bi tudi ne bilo pomagano; treba tudi, da se sposobni mladenči v zavod obilo vpisujejo.

A mladenec bode še le tadaj prevzel težki posel živinskega zdravnika, ako je prepričan, da bode gotovo dobil pripravno službo, ko se izučí in mu ne bode treba, kakor do zdaj, po izšolanju stradati začeti, ker si vsak mazač več prisluzi nego on. Gospodarji moramo tedaj sami na noge stopiti ter živinske zdravnike ravno tako izvoliti in jim službo preskrbeti kakor uradnikom; mi moramo za njihovo bodočnost skrbeti, ako se hočemo nadjati, da nam bodo svoje dni lahko mnogo koristili.

Zavode ali štipendije moramo ustanoviti, da se čvrsti in marljivi mladenči morejo izučiti, ter nam koristiti kot izurjeni živinski zdravniki.

Dohodki za popotna pisma za živali bodo temu namenu posebno ustrezali. Najprej bi se moralo pri izvršitvi te postave po okrajih, kjer ni sposobnih živinskih zdravnikov kako tako pomagati, a skrbeti, da se narekó prej ko prej živinski zdravniki.

Nektere skušnje kmeta Epiharmos-a v mačkinji žalosti.

IX. Kako si napravim hamburško meso.

To meso zelo slovi in je prav drago. Jaz pa si ga sam napravim. Vzemem si govedine, kolikor je mislim, da mi treba povonjenega mesa za celo leto. To govedino denem v škat in na njo vlijem vode, v kateri se je salpeter razpusil. Salpetra je treba le toliko, da se meso dobro presoli. Potem denem meso v eden ali več piskrov, vlijem to salpetrovino na meso, in tako dolgo kuham, da se vsa voda razsopari, ter vzamem meso iz piskra in ga obesim 24 ur v dim, in tako ohranim govedino kakor drugo povonjeno meso, in si ga vzamem kosček, kedlar sem lačen, in imam v mačkinji žalosti tako dobro meso, kakor ga imajo v Hamburgu.

X. Kako si moko moljev branim.

Če moka ni suha, se radi v nji vgnjezdijo moljev. Ko jih zapaziš, presejaj moko in jo na solcu posuši. Če pa jih je že preveč, porabi moko za živinsko klajo. Moljev pa se ni v moki bati, ako dobro posušeno moko v suhem kraju ohraniš, jo s platneno rjuho pokriješ in čez rjuho nekaj soli potrosiš.

Dopisi.

Iz Trsta. Vsled najvišega sklepa 20. oktobra t. l. ima vlada pri nas napraviti višo realko z nemškim učnim jezikom. Vlada sama bo iz državne blagajnice plačevala vse stroške. Italijani se nad to določno napravo zelo jezijo. Že državna gimnazija jim je tru v peti, ker se v njej nemški podučuje, tim bolj jih je pri zadnjih pruskih zmagah razjezila določena realna šola. Sprva so po vsej pravici v svojem dnevniku „Cittadinu“ vlado hudo napadli zaradi njene pristranosti. V Trstu živi, je povdarjal omenjen laški list,

jako malo Nemcev, drugi stanivalci so ali Italijani ali Slovenci. Za Italijane ali Slovence vlada nič noče potrošiti iz državne blagajnice, za pešico Nemcev pa pri vsaki priliki ustanovlja drage naprave. In davke po večem le prvi v blagajnico nosijo.

Ta prepir med vladno nemško stranko pa italijansko se tudi vname pri seji mestnega svetovalstva 4. t. m. med vladnim zastopnikom dvornim svet. Jenyom in mestnimi odborniki. Štirje odborniki med njimi tudi iz okolice izvoljen dr. Nakič so vlado zaradi ustanovljene nemške realke hudo napadli. Jenny se je kot pravi nepripravljenec zagovarjal. Med drugimi je tudi omenil: Ker mestno svetovalstvo z mestnimi dohodki le za Italijane in italijanske šole skrbi, za tukaj bivajoče Nemce pa nič ne stori, je bila vlada prisiljena, nemško realko na svoje stroške ustanoviti. Dobro, g. dvorni svetovalec! Vlada vé, da Italijani tudi za tržaške Slovence nič ne storijo, teh pa je 7 do 8krat več v mestu kakor Nemcev. Vlada naj tedaj tudi za nas potrebne šole priskrbi. — Odborniki slovenske okolice! ali bote molčali? Gosp. Nakič, oglasite se za domačine!

Zgodovinski spominki.

(Kdo je na Štirnem naj poprej železo plavil (raztapljal) Slovenec ali Nemec?)

(Spisal Davorin Trstenjak.)

Dežela, ktera se sedaj veli štirska, po Nemcih počeena: v „Steier“ — štajerska, se je nekda vrela: Norik, Norjansko, to je dežela norovitega sveta, v kterem je polno nor — to je dolin, ponikev, grabnov, krnic, dupelj itd. Ta dežela, v kteri Slovenci že od starodavnih časov prebivajo, je že za Rimljanov slovela zavoljo bogatih rud, iz kterih so kopali zlato in železo, posebno norjansko jeklo je bilo zelo čislano. Imenitne orožnice so bile v Lavorjaku, v dnešnji goraji Avstriji, kjer stoji mestece Lorch, dalje v Karnutu, v okolici denašnjega Hainburga. Od leta 847 je v štirski deželi obrtnija zelo trpela, nemški divjaki, Heruli, Rugi, Alemeni so razsajali po lepi zemlji, od leta 495 do 625 do 226 po Krist. rojstvu pa nemški Gotini, in do začetka osmega stoletja pa Huni (Pesjani) in pa Obri. Ko so slednji bili premagani in pokončani, so sopet po gornještirskih planinah skriti Slovenci začeli v rudnikih delati, in iz napisa, ki je bil na steni eisenercke stene postavljen, sedaj pa že zabrisan, sezvemo, da so leta 712 eisenercki rudnik odprli, tadaj pa so, kakor je zgodovinsko resnično, po vsem gornjem Štirnem še Slovenci stanovali.

Nemški zgodovinar Muchar, sicer v svoji strasti in neprijaznosti ne da veljati, da bi Slovenci znali železo plaviti, in da bi Slovenci takrat že gojevali umetnosti, dasiravno nam nemški letopisci pripovedajo, da je Koroško-Slovenski vojvoda Jugov imel na svoji mizi iz zlata napravljene sklede in bokale.

Ali mi še imamo druge dokaze, da so res Slovenci železo znali plaviti, in to so slovenske besede, ktere tadajni nemški pisatelji rabijo za delavce, kteri so železo raztapljali. Oni je imenujejo: Pläer, in hrame v kterih so železo plavili: Pleehaus, Pläubaus, Plaubaubaus, v admonški dolini v okrožju junskega potoka (Johnsbach) še je breg Pläberg, Pläuberg v starih listinah imenovan, kjer se še sedaj najdejo sledovje železnih rud. Kaj so besede: Pläer, Pleer, druga kakor dialektične (narečne) oblike za: Plavar, Plaver, kjer v Koroški slovenščini se glasnik v spremenja v j; primeri besede: zavec in zajec — zec, ime: Dobrajec, Dobraje za: Dobravec*). Vsi slovenski jeziki poznajo besedo: plaviti, v pomenu: „raztopiti“, facere ut fluat, sveča se plavi, plavež, plavž, schmelzofen. Nemec rabi za besedo: železo plaviti, izraz: schmelzen, na nemško: blähen, se ne more misliti, ker ta pomenja napuhnoti, naduti, v tropičnem pomenu otekati. Besede: Pläer, Pleer, Pleehaus, Pläubaus se je le še ohranila do leta 1448, pozneje se rabi zmirom nemška: Eisenschmelzer, Schmelzofen, Schmelzhaus — goruje Štirska se je vse ponemčilo, in tako je tudi častivredni izraz: plavar, plaver, plajer, plavž se zgubil; pri Gradcu še opominja gora Plavuč, nad katero so nekda tudi stala plavišča, plaveži na staro poznamenovanje.

*) Glasnik v prestopi v j, tudi v moravščini, kjer čuješ: tatuj za tatov; v bolgarščini in srbsini, kteri govoró voljnjski za volovski

V listinah od leta 1205 se imenujejo naj imenitniši plaveži na: Palti, Lesniki (ponemč. Liesing.), Lobniku (Lobming) Stavnici (Stainz), Bistrici (Feistritz), Ingerniku (Ingering), v Pelisi (Pölsen, Pöls), kar, kakor vsak lahko vidi, so sama čisto slovenska imena. Da beseda: Pläer, Pleer, se je rabila v pomenu plavar, raztopljaj, pričujejo latinske prestave: „Ferri fusores“, ako bi bila iz nemškega bläher izpeljevati, bi jo prestavili v: inflatores.

Drugokrat bom razložil, da so Slovenci tudi naj prvi bili, kteri so sol kopali in varili.

Politični ogled.

Adresna komisija gospodske zbornice je imela 8. t. m. svojo prvo sejo. Schmerling, Lichtenfels in C. Auersperg so strašno hudo divjali proti ministerstvu, posebno zato, da na Českem pre vlada anarhija. C. Auersperg je posebno grajal vlado, da še ni odstavila českega deželnega nadmaršala, ki je sicer voljen v državni zbor, ali vendar noče priti. Ministerstvo so zagovarjali Potocki, Taaffe, Stremayer in Tschabuschnigg. Trdi se, da so ministri vsa očitanja prav dobro odbili.

Gospodske zbornice adresni odbor je oznanil svojo adresu do cesarja, v kteri se ne nahaja nič posebnega novega. Na eni se v nji nahaja starih ustavovernih tožeb proti vezdajnemu ministerstvu, kake so se že dalje brale v dunajskih listih. Nobena pot ni zaznamovana, po kteri bi se država mogla rešiti iz nevarnosti, ktere ustavoverneži povsod vidijo. Centralistična stranka si v tej adresi obeta, da mora ta адреса pokopati ministerstvo že zato, da bo de pod novim ministerstvom mogoče voliti v delegacije, kajti čakati z volitvami v delegacije, bi bila graje vredna labkomiselnost. „Moramo hitro naprej, da nas ne najde nepripravljenih nevihta, ki jasno stoji na obnebu“ — vzhodno vprašanje — pravi „N. fr. Presse“.

Državni zbor je imel sejo 9. t. m., in k tej seji je že tudi prišlo nekoliko neposrednje voljenih in ustavovernih českih poslancev ter je storilo navadno obljubo. Voditelj kupčijskega ministerstva je predložil postavne načrte, med ktere spadajo tudi ti, da se naj napravi železnica iz Lvo-va do gališko-ogerske meje, in železnica med Beljakom in Trebiž-om, dalje je tudi predložil neko kupčijsko in bro-darsko pogodbo s Španijo. Volil se je odbor, ki ima pregledati volitve v Česki. Potrdil se je tudi nasvet Paskontinijev, naj se odgovori na prestolni govor z adresno.

V seji 10. t. m. je ministerski predsednik predložil postavo, po kteri bi se smeli davki naprej pobirati in po letošnji finančni postavi denarji trošiti za dobo od 1. januarja do konca marca l. 1871, na dalje naznanja, da so delagije sklicane v Pešt na 21. novembra t. l., in da naj zbornica predsedništvu preskrbi, kar je v ta namen potrebno. Minister uka, g. Stremayer je predložil tri postavbe o učiteljskih zadevah. 5 nemško-bemskih poslancev je spet prišlo v državni zbor in storilo navadno obljubo. Volil se je tudi adresni odbor. Voljeno je 12 ustavovernežev in trije Poljaki. Paskontini je nasvetoval, da bi smeli vsi poslanci se vdeležiti debate adresnega odbora. Predlog je padel, Stremayer je glasoval proti njemu. Petrino pa za njega.

Ministerska kriza je še zmirom na dnevnem redu, in pravi se, da bode novo ministerstvo imenovano prej ko se bode začela adresna debata v državnem zboru. Na Dunaju se je že razglasila ta-le ministerska lista: Potocki, predsednik; Rechbauer, notranje; Hopfen, finance; Unger, pravosodja; Giskra, deželne brambe; Rokitanski, uka; Mayerhofer, kupčijstva; Groholski, kmetijstva; Sapieha, minister za Galicijo.

Na Českem so neposredne volitve v državni zbor končane. V velikem posestvu se vendar po volitvi ni moglo priti do cilja, in so se zato morali poslanci izžrebat, ker nobeden ni dobil potrebne absolutne večine, in ker vladni komisar ni dovolil ožejše volitve. Na to nepostavno zahtevanje so neki konservativci odšli. Pri izžrebanju je bilo voljeno 8 konservativcev in 7 ustavovernežev, zadnji so šli v državni zbor. Še pred volitvijo so konservativci e. k. namestniku izročili protest proti veljavnosti neposrednih volitev, kteri so se le samo zato udeležili, da bi se samovlastnosti česki ne godila krivica.

Tekoče leto so tedaj Čehi morali 4krat voliti, in ven-